

Examining the Perspective of Russell's Individual Domain in Educational Literature

Hossein Aflaki Fard

Assistant Professor of Educational Sciences Department, Farhangian University, Shiraz, Iran. E-mail: h.a.f.1352@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 24 July 2022

Received in revised 31 July

2022

Accepted 30 August 2022

Published online 22 September

2022

Keywords:

literature, education, Russell,
individual field. educational
components

ABSTRACT

This research, which is practical in nature, and an analytical-descriptive method of document review (content analysis) was used to conduct it. In this research, along with the introduction of educational literature and a brief reference to its background in Iran, Bertrand Russell is mentioned as a person whose educational views are the criteria of content analysis. To analyze the content of the books, the text of the books, sentence by sentence, in all parts of each lesson (even exercises and explanations) were analyzed based on the available components.

In this essay, Russell's educational components in the individual field, which include; Cultivation of intelligence, cultivation of scientific spirit, free thinking, cultivation of wisdom, avoidance of dependence, emphasis on independence of thought, strengthening of active aspect, strengthening of sense of rationality, strengthening of internal discipline and thinking have been manifested.

The results of this content analysis were shown in the form of frequency distribution tables, Shannon's entropy technique, bar graphs, and importance coefficients in order to determine the level of attention of educational content designers to Russell's educational components and to determine the most and least used of them in Persian books of the first year of high school. to be In explaining and drawing conclusions from the analyzed information, the opinions of experts have been cited in the field of some components in order to increase the credibility of the researcher's statements.

Cite this article: Aflaki Fard, Hossein. (2022). Examining the Perspective of Russell's Individual Domain in Educational Literature. *Journal of Philosophical Investigations*, 16(39): 283-300. DOI: <http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.52695.3330>

© The Author(s).

Publisher: University of Tabriz.

DOI: <http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.52695.3330>

Extended Abstract

Introduction

Development All-round in every country is at the heart of education and educational system of that country. The first step of development is evolution in the education system. The necessary theoretical foundations should be found for this development. One of these foundations that can be the basis for evolution and change is the education system which has an important contribution through providing educational content. The upcoming research tries to answer two important questions regarding these educational contents: one to find out whether the educational aspect has been considered in the preparation and editing of the educational content of Persian textbooks for the first secondary school, the other one is, whether the authors of this educational resource considered Bertrand Russell's educational model in the individual field or not. Educational literature is one of the oldest types of literature aimed to educate and guide the addressee in an atmosphere in which religion, ethics, wisdom, social, scientific and political issues are taught with the content of social scientific teachings. This type of literature "explains knowledge to the reader or presents moral, religious and philosophical issues in the form of literature.

Methodology

In this research, which is practical in nature, an analytical-descriptive method of document review (content analysis) has been used, along with the introduction of educational literature and a brief reference to its background in Iran. And Bertrand Russell is introduced as a person whose educational views are the criteria of content analysis in this research. The researcher has analyzed all the texts of Persian textbooks of the first secondary school (7th, 8th and 9th), which were published in 2019, 2015 and 2017 respectively by Iran Textbook Publishing Company.

The research tool, in this research is the questionnaire of Russell's educational components, which was compiled according to the research of Talebzadeh Nobrian and his colleagues (2013) in the article "Reflections on Bertrand Russell's educational opinions and ideas in the individual sphere", which include: cultivating intelligence, cultivating scientific spirit, free thinking, cultivating wisdom, Avoiding dependence, emphasizing the independence of thought, strengthening the active aspect, the sense of intellectual arrogance, and internal discipline and thinking.

Discussion

Based on the content analysis that was conducted on the Persian books of the first middle school, in the 7th Persian book, nine examples of the component of "intelligence development" were observed, which is not significant considering the importance of intelligence development as one of Russell's educational components which is very important in the teenage years of students. In the 9th Persian book, nine cases were observed for the component of "cultivation of the scientific spirit"; but the lack of attention to such content is clearly evident while in early adolescence, the desire to know and seek the truth is strong.

According to the content analysis of the Persian books of the first period, for the component of "free thinking" in the 8th Persian book, there are eight cases containing this component mainly are in lesson "Armaghan e Iran". In the 7th Persian book, four cases were observed, in the 9th Persian book, only three were observed, which can

be understood in Nimayoshij's poem. Based on the analysis that was done on the mentioned contents, attention to the component of "Education of wisdom" has the highest frequency distribution compared to other components of Russell's education in the 9th and 8th grades. In the 8th grade Persian book, as the most used content in the "avoidance of dependence" component, only seven instances were observed, and this number is limited to three and one instances in the 9th and 7th grades, respectively.

Regarding the amount of attention to the component of "emphasis on the independence of thought", it can be said that with the analysis of the content of Persian books of the first middle school, in the 9th book, there are five instances that testify to this instance, "only one thing and that is you want to read and I want to know" in the 8th book, three instances were observed and in the 7th book, there were two instances. By examining the content of the 9th book, six instances were observed for the component of "strengthening the active aspect". Three and two instances were observed in the 8th and 7th books, respectively. With the analysis done on the content of Persian books for the 9th and 7th grades, only one case was observed in each book, and in the 9th book, no example was observed for the amount of attention to the component of "intellectual extravagance". In the 7th book, an example of this component was seen in Pirdana's psychic reading. By examining the content of Persian books of the first secondary school based on the component of "Strengthening Internal Discipline", five examples were observed in the 9th Persian book, and four examples were observed in the 8th book. As an example, one can refer to the lesson "Life journey needs skills that without them, the journey of the future life will be difficult," in which skills such as: self-awareness: knowing one's abilities, talents and weaknesses... can be observed. In the 7th book, two examples were received and the examples can be found in "The recommendations of Shahid Rajaei to his students" that they had to discipline themselves first and through which they encouraged the students to train themselves: for example, "I will not be late, you should not be late either. I don't backbite, you don't backbite either..." which, despite the value and importance of this component, has not been given significant use in Persian textbooks. The content of Persian books of the first secondary school is reviewed according to the "thinking" component. and what was obtained indicated the use of six examples in the 8th Persian book. Three examples in the 9th book, as an example, we can refer to the lesson of "Adam Ahani and Shaperk", which is a robot made by human hands with a program. It is already defined that he gives the answer to the clients without any thought and two examples were observed in the 7th book that the lesson of the pearl in the oyster can be a witness to this component; "Parvin was diligent and a thinker since his childhood" Being a thinker is a factor that has made this example to be included in the list of the component of thinking. Considering the value and importance of this educational component, this distribution is very small and low, while the basis of the education system in the 21st century is to provide an experimental field for educational activities and teaching how to think and learn.

Conclusion

The results of this content analysis were shown in the form of frequency distribution tables, Shannon's entropy technique, bar graphs, and importance coefficients in order to investigate the attention of educational content designers to Russell's educational components and determine the most and least used of them in Persian books of the first secondary school. In explaining and drawing conclusions from the analyzed information, the opinions of experts have been cited in the field of some components in order to increase the credibility of the researcher's statements.

بررسی دیدگاه حوزه فردی راسل در ادبیات تعلیمی

حسین افلاکی فرد

استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، شیراز، ایران. رایانامه: h.a.f.1352@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف: هدف از پژوهش حاضر بررسی دیدگاه حوزه فردی راسل در ادبیات تعلیمی است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۲	روش پژوهش: این پژوهش که از نظر ماهیت، کاربردی است و برای انجام آن از روش تحلیلی - توصیفی از نوع بررسی اسناد (تحلیل محتوا) استفاده شده است. در این پژوهش ضمن معرفی ادبیات تعلیمی و اشاره‌ای اجمالی به پیشینه آن در ایران، به معرفی برتراند راسل به عنوان فردی که دیدگاه‌های تربیتی‌اش ملاک تحلیل محتوا اشاره شده است. برای تحلیل محتوای کتاب‌ها، متن کتاب‌ها، جمله به جمله به طور کامل در تمامی بخش‌های هر درس (حتی تمرین‌ها و توضیحات) براساس مؤلفه‌های موجود بررسی و تحلیل شد.
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۵/۰۹	یافته‌ها: در این جستار، مؤلفه‌های تربیتی راسل در حوزه فردی عبارت از: پرورش هوش، پرورش روح علمی، آزاداندیشی، پرورش خرد، پرهیز از وابستگی، تاکید بر استقلال فکر، تقویت جنبه فاعلی، تقویت حس تهور عقلانی، تقویت انضباط درونی و اندیشه‌ورزی نمود یافته است.
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۸	نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از این تحلیل محتوا در قالب جدول‌های توزیع فراوانی، تکنیک آنتروپی شانون، نمودارهای میله‌ای و ضریب اهمیت نشان داده شد تا میزان توجه طراحان محتوای آموزشی به مؤلفه‌های تربیتی راسل بررسی و کم‌کاربردترین و پرکاربردترین آنها در کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه مشخص شود. در تبیین و نتیجه‌گیری از اطلاعات تحلیل شده، در زمینه برخی از مؤلفه‌ها استناد به نظریات صاحب‌نظران شده است تا بر اعتبار گفته‌های پژوهشگر افزوده شود.
تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۶/۳۱	کلیدواژه‌ها: ادبیات، تعلیمی، راسل، حوزه فردی، مؤلفه‌های تربیتی.

استناد: افلاکی فرد، حسین (۱۴۰۱). بررسی دیدگاه حوزه فردی راسل در ادبیات تعلیمی. پژوهش‌های فلسفی، ۱۶(۳۹): ۳۰۰-۲۸۳. DOI:

<http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.52695.3330>

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

از دیرگاه مساله تعلیم و تربیت مورد توجه فلاسفه و اندیشمندان بوده است. تعلیم و تربیت با شناخت و کشف استعدادها، علایق، نیازهای فرد، رشد و پرورش آنها و حرکت در راستای شکوفایی همه‌جانبه استعدادها و توانایی‌هایی است که خداوند در وجود بشر به ودیعه نهاده است. منابع انسانی به‌مثابه کلیدی هستند برای توسعه و پیشرفت جامعه. هر اندازه مواد و محتوای آموزشی خوب و دقیق و با برنامه‌ریزی‌های مدون طراحی، تدوین و تولید شود، بهره‌برداری از پتانسیل نیروی انسانی بهتر خواهد بود. نظام‌مندی محتوای آموزشی و توجه به اهداف در آن سبب می‌شود تا متخصصان امر آموزش، تمهیدات و ابزاری را برای ارائه بهتر آن بیندیشند و زمینه‌های علمی آموزشی را برای رسیدن به اهداف غایی آن واحد آموزشی فراهم نمایند. تدریس و تربیت در مدارس ما راهی را می‌روند که معمولاً کسی از آغاز و انجام و پشتوانه‌های فلسفی آن اطلاعی ندارد و کار خود را با پشتوانه‌های درست فلسفه تربیت، تنظیم نمی‌کند. کم‌توجهی به بنیان‌های فلسفی زندگی تعلیم و تربیتی دانش‌آموزان و کم اطلاعی از جهت‌گیری‌های بنیادی برنامه‌ها و عملکردهای تدریس و تربیت، بزرگترین مشکل است که با آن مواجه هستیم و نتایج این امر برای تمام وجوه زندگی کودکان و نوجوانان و جوانان، مخاطره‌آفرین است (لطف‌آبادی، ۱۳۸۶: ۲۷). بنابراین، به‌منظور طی نمودن خط سیر تربیت و تعلیم باید "در آموزش و پرورش، تکیه بر واقعیات و برخورداری از آنها اصل باشد؛ هرچند که حقایق ایده‌آلی، خلاف آن واقعیت موجود ترسیم شده باشد. البته ظن غالب بر این است که انسان در حقیقت، پاک و صاف آفریده شده؛ اما واقعیت‌های ملموس، گاهی خلاف آن را تایید می‌کنند" (سلطان‌القرایی، ۱۳۸۶: ۱۵۴). توسعه همه‌جانبه در هر کشور، در بطن آموزش و پرورش و نظام تعلیمی و تربیتی آن کشور قرار دارد. توسعه و پیشرفت دغدغه‌ای بلامنازع است. "اولین گام توسعه، تحول در نظام تعلیم و تربیت است. برای این تحول بایستی بنیان‌های نظری مورد نیاز را جست" (نبوی، ۱۳۸۸: ۱۸). یکی از این بنیان‌ها که می‌تواند زمینه‌ساز تحول و تغییر باشد، نظام آموزش و پرورش است که با تولید محتوای آموزشی سهمی مهم در این مقوله دارد. پژوهش پیش رو سعی دارد به دو پرسش مهم در خصوص همین محتواهای آموزشی پاسخ گوید و از این بررسی و تفحص و مذاقه پژوهشی بدین مهم دست یابد که آیا در تهیه و تدوین محتوای آموزشی کتاب‌های درسی فارسی متوسطه اول به بعد تعلیمی آن اندیشیده شده است و دیگر اینکه، همانگونه که مبرهن است در چارچوب آموزشی - پرورشی یک الگو و نظریه مدنظر است آیا مولفین این منبع آموزشی الگوی تربیتی برتراندراسل را در حوزه فردی مد نظر داشته‌اند یا خیر؟

پیشینه پژوهش

مطابق با مشاهدات پژوهشگر، تاکنون پژوهشی با مضمون تحلیل محتوایی ادبیات تعلیمی در کتاب‌های فارسی متوسطه اول بر مبنای نظریه راسل انجام نشده است؛ اما در زمینه ادبیات تعلیمی و زوایا و ابعاد و انواع آن پژوهش‌های ارزنده‌ای صورت گرفته که کمابیش این آثار در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته و به برخی از آنها اشاره می‌شود.

ابن‌شعبان (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «تجدید نظر در بعد منطقی» برتراند راسل را برجسته‌ترین متفکر انگلیسی می‌داند که با ارائه یک سیستم منطقی دقیق دقت را در مباحث ریاضیات تضمین می‌کند و از طریق این نقطه‌نظر که "جنبش منطقی" نام دارد؛ می‌توان دریافت که منطوق به ریاضیات برگشته است و این تفکر راسل به عنوان راه حلی برای بحران در مبانی ریاضیات در نظر گرفته می‌شود.

غراب (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «فلسفه خوشبختی در راسل» به این نتیجه می‌رسد که سعادت‌بخشی جدایی‌ناپذیر از فلسفه‌ای اخلاقی و تربیتی است و این مساله به این دلیل است که ارتباط نزدیکی با واقعیت انسان و زندگی روزمره او دارد: رسیدن به خوشبختی کسانی که آن را احاطه کرده‌اند؛ بنابراین، خوشبختی مبنی بر دیالکتیک تضاد که بین مفاهیم بدبختی و خوشبختی وجود دارد، با نفس و دیگران ارتباط تنگاتنگی دارد.

براساس نتایج تحقیق وودهااس (۱۹۸۳) آنچه از نظر راسل در تربیت کودکان بااهمیت تلقی می‌شود، آزادی کودک برای قضاوت فردی در خصوص مسائل عقلانی و اخلاقی است.

تباری و خانی (۱۳۹۸) در پژوهش "تحلیل انواع ادبی در کتاب فارسی دوره اول متوسطه پایه هفتم" به بررسی مباحث مربوط به ادبیات تعلیمی، حماسی، نمایشی و غنایی در کتاب فارسی پایه هفتم پرداخته‌اند نتایج پژوهش گویای این موضوع است که تقریباً در تمام متن‌های کتاب‌ها رنگ و بویی از آموزه‌های معرفت، دانش، شیوه صحیح زندگی، اخلاق‌مداری، اهمیت وجوه پربار

کننده زندگی و ... دیده می‌شود. با توجه به ماهیت این کتاب‌ها این رسالت به‌درستی صورت گرفته و نمی‌توان نقدی مهم نسبت به این رویکرد داشت. توجه به تاریخ ادبیات، آموزش‌های شناخت زبان، املاء و مفاهیم فلسفی در این کتاب کمتر است. زمانی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان "بررسی ادبیات تعلیمی در کتاب‌های فارسی دوره متوسطه اول" با روش تحلیل محتوا و رویکرد توصیفی - تحلیلی، به بررسی ادبیات تعلیمی سه کتاب درسی فارسی در پایه‌های هفتم، هشتم و نهم پرداخت. در این پژوهش با استفاده از نمودار، مقایسه‌های بین شاخص‌های به کار رفته در متون، میزان استفاده شاخص‌های صوری و محتوایی در پایه‌های مختلف انجام شده و کم‌کاربردترین و پرکاربردترین‌ها در هر زمینه مشخص شده است.

وفایی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش خود تحت عنوان "بررسی نظریه‌های تربیتی کودک از دید برتراند راسل در حکایت طایفه دزدان گلستان سعدی در باب سیرت پادشاهان" است. از آنجا که سعدی نیز به امر تعلیم و تربیت توجه شایانی داشته است، در این مقاله، حکایت طایفه دزدان، محل سنجش آرای برتراند راسل با آرای سعدی شیرازی قرار گرفته است که در بررسی به عمل آمده به تشابه و تفارق نظریات راسل و سعدی دست یافته‌اند.

طالبزاده نوبریان و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود تحت عنوان "تاملی بر آرا و اندیشه‌های تربیتی برتراند راسل" به معرفی اندیشه‌های فلسفی برتراند راسل و بررسی دیدگاه‌های تربیتی این فیلسوف و ریاضیدان برجسته قرن بیستم، پرداخته‌اند. براساس یافته‌های این پژوهش راسل توجه به امر تعلیم و تربیت را امری فراتر از تحقق حیات آزاد و خردمندانه می‌داند.

۱. چارچوب مفهومی

به منظور امعان نظر مخاطب، پژوهنده در این بخش از جستار خود مخاطب را با تعاریف مفهومی به کار رفته در پژوهش خود آشنا می‌نماید. باری، توجه و دریافت معنا و مفهوم این تعارف کمک می‌کند تا خواننده در شناخت و درک بیشتر مقوله‌های موجود در این جستار کامیاب گشته و به دریافت موثرتری دست یابد. بدین‌منظور به تعاریفی چون، ادبیات تعلیمی، تعلیم و تربیت و نیز معرفی اجمالی برتراند راسل پرداخته می‌شود.

ادبیات تعلیمی، از قدیمی‌ترین گونه‌های ادبی است که هدف آن آموزش و هدایت مخاطبان است که در آن به آموزش دین، اخلاق، حکمت، مسائل اجتماعی، علمی و سیاسی با محتوای آموزه‌های علمی اجتماعی پرداخته می‌شود. این نوع ادبی "دانشی را برای خواننده تشریح می‌کند یا مسائل اخلاقی، مذهبی و فلسفی را به اشکال ادب عرضه می‌دارد" (شمیسا، ۱۳۸۳: ۲۷). این نوع ادبیات را با نام‌های ادبیات آموزشی، آموزنده، پندآموز، عبرت‌آموز و ارشادی هم آورده‌اند. متونی که هدفشان آموزش چیزی به مخاطب یا خواننده باشد، در دسته ادبیات تعلیمی قرار می‌دهند؛ «بنابراین تعریف، تمامی نوشته‌های دینی، اخلاقی، حکمی، انتقادی، اجتماعی، سیاسی، علمی، پندنامه و حتی متونی که به آموزش شاخه‌ای از علوم، فنون یا مهارت‌ها می‌پردازند، ادبیات تعلیمی هستند. مقوله تعلیم و تربیت، از ابتدایی‌ترین و حیاتی‌ترین نیازهای زندگی بشر است. انسان در پرتو تعلیم و تربیت صحیح است که به عنوان موجودی هدفمند و اندیشه‌ورز به اهداف و آرمان‌های خود، دست یافته و قله سعادت مطلوب خویش را فتح می‌نماید (یاوری، ۱۳۹۵). در خصوص معنا و مفهوم تربیت، توافق فلسفی و وحدت دیدگاه کمتری وجود دارد و هر مکتبی، متکی بر مبانی خود، تعریف ویژه‌ای برای تربیت ارائه می‌کند (بصیری، ۱۳۹۱: ۶۸). تعلیم و آموزش اخلاق به عنوان یکی از مبانی کارکردهای ادبیات، «نقش آن از ابتدا تاکنون برجسته‌تر بوده و بیشتر مورد توجه قرار گرفته است تا جایی که برخی آن را کارکرد اصلی ادبیات دانسته‌اند. این نقش به‌ویژه در ادبیات فارسی بسیار پررنگ‌تر است (رضی، ۱۳۹۱: ۱۰۹).

برتراند آرتور ویلیام راسل سوم ارل راسل، تقریباً نود و هشت سال زیست. این برای یک فیلسوف عمر دراز و به طور چشمگیری پرحادثه بود و بزرگترین قرن تغییر را که بشریت تاکنون دیده است، در بر می‌گرفت. وقتی راسل به دنیا آمد، جنگ داخلی آمریکا تازه تمام شده بود و نیچه بیست و هشت ساله نخستین کتابش، "زایش تراژدی" را می‌نوشت و "نظریه تکامل" داروین هنوز نوظهور بود. راسل مدتی در دانشگاه‌های کالیفرنیا، هاروارد، شیکاگو، آکسفورد، نیویورک، فیلادلفیا و پکن به تدریس فلسفه و ریاضیات اشتغال داشت. وی به دریافت نشان‌های مختلف از جمله نشان لیاقت از جرج ششم و در سال ۱۹۵۰ به اخذ جایزه ادبی نوبل قائل گردید. بسیاری از استادان و دانشمندان معاصر مانند اینشتین و جان دیویی این فیلسوف را از برجسته‌ترین و متفکرترین فلاسفه زمان معرفی و شخصیت علمی و اجتماعی وی را ستوده‌اند. بدون تردید نمی‌توان راسل را هم‌تراز با فیلسوفان تربیتی همچون روسو، کانت، هربارت و دیویی قرارداد؛ اما آراء و نظریه‌های تربیتی او را نیز نمی‌توان نادیده گرفت. نیازی به بیان این

مطلب نیست که راسل دغدغه تعلیم و تربیت داشته و با نگارش دو کتاب «درباره تربیت» و «تعلیم و تربیت و نظام اجتماعی» در کنار مقاله‌های متعدد خود گواه این مطلب است (طالب‌زاده نوبریان و دیگران، ۱۳۹۰: ۶۲).

۱-۱. دیدگاه راسل و تعلیم و تربیت

در دیدگاه راسل ارتباطی مستقیم میان نحوه نگرش ما به تعلیم و تربیت با نحوه تلقی ما از طبیعت انسان وجود دارد. از دیدگاه راسل درباره طبیعت انسان سه نظریه اساسی تاکنون مطرح شده است:

۱. طبیعت انسان طبیعی گناه‌آلود است و برای رشد و تربیت باید از تنبیه استفاده شود؛ چنین نگرشی را می‌توان در مسیحیت قرون وسطی جستجو کرد.

۲. انسان دارای سرشتی نیک است و فاسد شدن او معلول عامل محیطی و اطرافیان است. روسو از جمله حامیان این نظریه است.

۳. طبیعت آدمی درواقع نه نیک است و نه بد؛ بلکه از طریق تاثیر پذیرفتن از محیط، عادات خوب یا بد در آن ظاهر می‌شود. راسل خود از حامیان این نظریه به شمار می‌آید. در دیدگاه او طبیعت آدمی ماده خامی است که از طریق تعلیم و تربیت شکل می‌پذیرد (راسل، ۱۳۴۷: ۲۲۹).

راسل معتقد است هر نظریه تربیتی باید شامل دو بخش اساسی باشد: نخست مفهومی از غایات زندگی و دیگری علم حرکات روح که همان قوانین تحولات ذهن است. راسل بر این باور است دو انسان که درباره غایات زندگی با یکدیگر اختلاف دارند، نمی‌توانند بر سر تعریف تعلیم و تربیت توافق حاصل کنند (همو، ۱۳۴۹: ۲۶۹).

۴. تعلیم و تربیت مورد نظر راسل تعلیم و تربیت علمی است. این بدان معناست که بر بنیان خرد استوار است. راسل در تحلیل تعریفهای تعلیم و تربیت معتقد است که تعلیم و تربیت به دو معنا به کار رفته است: «نخست، در معنای وسیعتر تعلیم و تربیت نه تنها شامل آنچه که ما از طریق آموزش فرا می‌گیریم؛ بلکه شامل همه آنچه که از طریق تجربه شخصی حاصل می‌کنیم، نیز می‌شود. دوم، در معنای محدودتر، تعلیم و تربیت عبارت است از آنچه که به آموزش محدود شده و اطلاعات مشخصی درباره موضوع‌های مختلف که در زندگی مفید است، به شخص انتقال داده می‌شود» (همو، ۱۳۴۷: ۱۴۵).

۱-۲. مؤلفه‌های نظریه برتراند راسل در حوزه فردی

براساس مطالعات و بررسی‌های انجام شده، راسل اهدافش را به صورت پراکنده آورده است؛ اما در اینجا به صورت اجمالی به آن مؤلفه‌ها که به کوشش طالب‌زاده نوبریان و دیگران (۱۳۹۰) جمع‌آوری شده است، پرداخته می‌شود تا چارچوب نظری وی مشخص شود:

۱. پرورش هوش: مقصود راسل از هوش، استعداد تحصیل معرفت است نه معرفت فعلی (طالب‌زاده نوبریان، ۱۳۹۰: ۶۶). مقصود از پرورش هوش همانا ایجاد هنرهای هوشی است که عبارتند از: کنجکاوی، اندیشه باز، این باور که حصول معرفت هرچند امری دشوار است؛ اما غیرممکن نیست (نقیب‌زاده، ۱۳۸۳: ۳۷۸).

۲. اندیشه‌ورزی: راسل معتقد است یکی از هدف‌های مهم تربیت ایجاد اندیشه و نه باور در دانش‌آموز است. هنگامی که هدف تربیت ایجاد عقیده و باور باشد، حاصل آن در اذهان غیرفعال، تسلط کامل تعصب است (اگنر، ۱۹۶۱: ۴۱۳).

۳. آزاداندیشی: هرکجا که شوق به معرفت اصیل در میان باشد، آزاداندیشی در آنجا حضور خواهد داشت. چنین حالتی تنها آن هنگام از میان خواهد رفت که ما مدعی در اختیار داشتن حقیقت باشیم (راسل، ۱۳۱۴: ۱۴۵). امیرالمومنین در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه می‌فرماید: «و لا تَكُنْ عَبْدَ غَيْرِكَ وَ قَدْ جَعَلَكَ اللهُ حُرًّا»: بنده و برده هیچکس مباش که خداوند متعال تو را آزاد آفریده است. در این کلام گهربار آزادی اصلی است که از زمان تشکیل خمیرمایه انسان در ژرفای وجودش قرار داده شده و بیشک این آزادی در اندیشه و فکر او رسوخ کرده است. توجه به آزادی اندیشه یکی از موارد مهمی است که از دید بسیاری از صاحب‌نظران پنهان‌نمانده است. «آزادی اندیشه یکی از خواسته‌های فطری بشر است که با عقل در ارتباط است و عبارت از میدان دادن به تفکرات انسانها و رفع موانع و استعدادها و خلاقیت‌ها در مرکز فکر است و هر اندیشه‌ای تنها زمانی گرفتار تحجر و پوسیدگی می‌شود که از فضای آزاد تنفس نکند» (پورقراملکی، ۱۳۸۰: ۲۴). جان دیویی هم یکی دیگر از نظریه‌پردازانی است که به اساس آزادی و آزادی فکری «intellectual freedom» که لازمه دموکراسی است، معتقد بوده است (اسلامی، ۱۳۸۷).

۴. تاکید بر استقلال فکر: راسل معتقد است، هیچگاه میان آنکه تربیت را وسیله تلقین برخی از عقاید خاص می‌دانند و آنان که معتقدند تربیت باید نهال قدرت استقلال رای را در جان و روح آدمی بنشانند، تفاهمی صورت نخواهد گرفت (راسل، ۱۳۴۷: ۲۲۹). استقلال فکر به عنوان پلی است برای دست یافتن به باروری اندیشه و شکوفایی. «یکی از هدف‌های تعلیم و تربیت، توجه به مقوله پژوهش آزاد است. هرگاه هدف از تعلیم و تربیت القای عقیده و باور به جای اندیشه باشد، دیگر نمی‌توان سخن از پژوهش آزاد به میان آورد» (اگنر، ۱۹۶۱: ۴۰۶).
۵. تقویت جنبه فاعلی: تعلیم و تربیت زمانی نشاط‌آور و لذتبخش است که دانش‌آموز فعال باشد. دانش‌آموز منفعل، تحقق اهداف آموزش و تعلیم و تربیت را با مشکل مواجه می‌سازد.
۶. تقویت حس تهور عقلانی: از هدف‌های بسیار مهم در تعلیم و تربیت رسیدن به حیات عقلانی آزاد است (دوروارد، ۱۳۴۶: ۶۶).
۷. پرورش روح علمی: روح علمی طالب میلی برای یافتن حقیقت است و این میل هرچه شدیدتر باشد، بهتر و مفیدتر خواهد بود. روح علمی در فرایند شناخت از غیر یقینی آغاز می‌کند و با ادله و برهان به یقین می‌رسد (راسل، ۱۳۴۹: ۲۶۹).
۸. پرهیز از وابستگی: هرچند در آغاز زندگی تابع بودن تا حدی از جهت فکری طبیعی و ضروری به نظر می‌رسد؛ اما باید از وابستگی ذهنی اجتناب کرد؛ زیرا در جهانی که به سرعت در حال تغییر است، بسیار خطرناک است که بر عقاید نسل گذشته باقی بمانیم (همو، ۱۹۶۸: ۱۰۶).
۹. تقویت انضباط درونی: یکی از هدف‌هایی که تعلیم و تربیت باید به دنبال آن باشد، به حداقل رساندن تادیب خارجی است. از نگاه راسل "انضباط واقعی نه در اجبار بیرونی، بلکه در عادات ذهنی است که به طور آزادانه منجر به فعالیت مطلوبی می‌شود" (همان: ۲۲).
۱۰. پرورش خرد: راسل از خود تعریف جامع و مانعی ارائه نمی‌دهد، اما تلاش می‌کند که در آثار خویش مقصود خود را بیان کند. وی خرد را از یک سو با معرفت در ارتباط می‌داند و از سویی دیگر با احساس. در نتیجه می‌توان گفت که هرگاه بخشی از معرفت با مقداری توجه به سرنوشت بشر و غایات زندگی درهم آمیزد، حاصل آن خرد است (همو، ۱۳۶۱: ۹۶).

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش که از نظر ماهیت، کاربردی است و برای انجام آن از روش تحلیلی - توصیفی از نوع بررسی اسناد (تحلیل محتوا) استفاده شده است، ضمن معرفی ادبیات تعلیمی و اشاره‌ای اجمالی به پیشینه آن در ایران، به معرفی برتراند راسل به عنوان فردی که دیدگاه‌های تربیتی‌اش ملاک تحلیل محتوا در این پژوهش است، اشاره می‌شود. پژوهشگر به منظور رساندن مخاطب به یافته‌های خود، تمامی کتاب‌های درسی فارسی متوسطه اول (هفتم، هشتم و نهم) را که به ترتیب در سال‌های ۱۳۹۸، ۱۳۹۴ و ۱۳۹۶ توسط انتشارات شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران به چاپ رسیده است، مورد تحلیل قرار داده است. ابزار پژوهش در این جستار، سیاهه مؤلفه‌های تربیتی راسل است که بنابر تحقیقات طالب‌زاده نوبریان و همکارانش (۱۳۹۰) در مقاله «تاملی بر آراء و اندیشه‌های تربیتی برتراند راسل حوزه فردی» گردآوری شده است که عبارتند از: پرورش هوش، پرورش روح علمی، آزاداندیشی، پرورش خرد، پرهیز از وابستگی، تاکید بر استقلال فکر، تقویت جنبه فاعلی، تقویت حس تهور عقلانی، تقویت انضباط درونی و اندیشه‌ورزی.

یافته‌ها

تعلیم و آموزش اخلاق و فرهنگ از جمله کارکردهای ادبیات است؛ تا جایی که برخی آن را کارکرد اصلی ادبیات دانسته‌اند، البته کارکرد اخلاقی آن در ادبیات کلاسیک فارسی، پررنگ‌تر بوده است؛ اما در دوره معاصر به دلیل تغییر شرایط، انتظارات جدیدتر و فرصت‌های تازه‌تری در اختیار ادبیات تعلیمی قرار گرفته است (یلمه‌ها، ۱۳۹۵: ۶۷). تعلیم و آموزش اخلاق به عنوان یکی از مبانی کارکردهای ادبیات، «نقش آن از ابتدا تا کنون برجسته‌تر بوده و بیشتر مورد توجه قرار گرفته است تا جایی که برخی آن را کارکرد اصلی ادبیات دانسته‌اند. این نقش به‌ویژه در ادبیات فارسی بسیار پررنگ‌تر است (رضی، ۱۳۹۱: ۱۰۹). با توجه به خطیر بودن مساله تعلیم و تربیت و بایستگی آن، تحلیل و بررسی کتاب‌های درسی با توجه به مؤلفه‌های تربیتی شایسته و بایسته به نظر می‌رسد. ادبیات تعلیمی به عنوان نوعی از ادبیات به این مساله توجهی ژرف نشان داده که این نوع ادبی در ادبیات ایران و جهان مورد توجه عمیق مولفان کتاب‌های درسی آموزش و پرورش هم قرار گرفته است.

برای دستیابی به شیوه مفیدی در تعلیم، استفاده از ابزار مناسب و کارآمد از واجبات است. ادبیات از جمله همین ابزارهاست چون یکی از مهمترین کارکردهای ادبیات، تأثیری است که بر روی خواننده خود می‌گذارد؛ به‌ویژه تأثیری که حاصل دگرگونی فکری مخاطب باشد و این تأثیر، از نوع نگاه و بینش متفاوت یک هنرمند حاصل می‌شود (محسنی‌نیا، ۱۳۹۰: ۱۰۵). با این مقدمه به بیان یافته‌ها پس از بررسی دقیق و همه‌جانبه پژوهنده اقدام و نتایج حاصل از این تحلیل توصیفی در نمودارها و جدولها آورده می‌شود. شایان ذکر است که پژوهشگر به منظور بخشیدن غنا به بررسی‌های خود و دستیابی علمی به یافته‌ها از روش آنتروپی شانون بهره جسته و به نتایج حاصل از این روش نیز می‌پردازد.

جدول شماره ۱. بررسی مؤلفه‌های دهگانه در حوزه فردی - کتاب فارسی هفتم متوسطه اول

مؤلفه‌های حوزه فردی										
شماره صفحه	پرورش هوش	پرورش روح علمی	آزاداندیشی	پرورش خرد	پرهیز از وابستگی	تاکید بر استقلال فکر	تقویت جنبه فاعلی	تقویت حس تهور عقلانی	تقویت انضباط درونی	اندیشه‌ورزی
۱۱	*									
۱۷				*						
۱۸	*			*						
۳۰					*					
۳۶				*						
۳۷				*						
۳۹	*					*		*		
۴۹			*							
۵۰				*						
۵۱		*								
۶۰	*									
۶۵	*									
۷۲				*						
۸۲	*									
۸۳		*								
۸۸									*	
۸۹	*					*				
۹۱	*					*				
۹۷								*		
۹۹			*					*		
۱۰۰			*							
۱۰۱			*							
۱۱۳	*									
۱۱۵				*						
۱۱۹									*	
۱۴۲				*						
۱۵۸						*				
جمع کل	۹	۲	۴	۸	۱	۲	۲	۱	۲	۲

در این جدول توزیع فراوانی مؤلفه‌های دهگانه تربیتی راسل در حوزه فردی، در مجموع ۱۶۶ صفحه کتاب فارسی متوسطه اول / پایه هفتم ثبت شده است. براساس بررسی‌های انجام شده فراوانی هر یک از مؤلفه‌ها این کتاب عبارتند از: پرورش هوش (۹ مورد)، پرورش روح علمی (۲ مورد)، آزاداندیشی (۴ مورد)، پرورش خرد (۸ مورد)، پرهیز از وابستگی (۱ مورد)، تأکید بر استقلال فکر (۲ مورد)، تقویت جنبه فاعلی (۲ مورد)، تقویت حس تهور عقلانی (۱ مورد)، تقویت انضباط درونی (۲ مورد) و اندیشه‌ورزی (۲ مورد). در کتاب فارسی هفتم، براساس نتایج به دست آمده، مؤلفه پرورش هوش کاربرد بیشتری نسبت به دیگر مؤلفه‌ها داشته است و مؤلفه‌های پرهیز از وابستگی و تقویت حس تهور عقلانی کمترین کاربرد را داشته‌اند.

جدول شماره ۲. بررسی مؤلفه‌های دهگانه در حوزه فردی - کتاب فارسی هشتم متوسطه اول

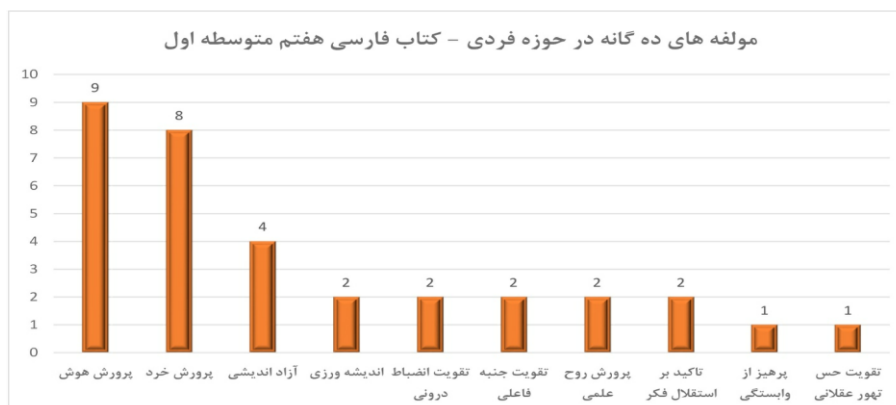
مؤلفه‌های حوزه فردی										
شماره صفحه	پرورش هوش	پرورش روح علمی	آزاداندیشی	پرورش خرد	پرهیز از وابستگی	تاکید بر استقلال فکر	تقویت جنبه فاعلی	تقویت حس تهور عقلانی	تقویت انضباط درونی	اندیشه‌ورزی
۱۱				*						
۱۷				*					*	
۲۰				*					*	
۲۳							*			
۳۰			*		*					
۳۱				*						
۳۲									*	
۳۶							*			
۳۷									*	*
۴۵		*							*	
۴۶				*						
۴۷						*			*	
۵۴			*						*	
۵۵			*	*		*				
۵۹			*							
۶۴				*						
۶۷		*								
۶۸		*								
۷۱			*	*						
۷۳				*						
۷۷				*						
۸۶				*						
۸۹	*									
۹۱				*						
۹۹				*						
۱۱۱			*							
۱۱۲			*	*	*	*	*			
۱۱۳	*									
۱۱۸	*			*						
۱۱۹				*				*	*	
۱۲۳			*	*						
جمع کل	۴	۳	۸	۱۱	۶	۳	۳	۰	۴	۶

در جدول ۲ توزیع فراوانی مؤلفه‌های دهگانه تربیتی راسل در حوزه فردی، در مجموع ۱۲۵ صفحه کتاب فارسی متوسطه اول / پایه هشتم ثبت شده است. براساس بررسی‌های انجام شده فراوانی هریک از مؤلفه‌ها این کتاب عبارتند از: پرورش هوش (۴ مورد)، پرورش روح علمی (۳ مورد)، آزاداندیشی (۸ مورد)، پرورش خرد (۱۱ مورد)، پرهیز از وابستگی (۶ مورد)، تاکید بر استقلال فکر (۳ مورد)، تقویت جنبه فاعلی (۳ مورد)، تقویت حس تهور عقلانی (۰ مورد)، تقویت انضباط درونی (۴ مورد) و اندیشه‌ورزی (۶ مورد). نتایج حاصل از بررسی‌های انجام شده، نشان می‌دهد که مؤلفه پرورش خرد در کتاب فارسی پایه هشتم دارای بیشترین میزان کاربرد و مؤلفه تقویت تهور عقلانی هیچ مورد کاربردی نداشته است.

جدول شماره ۳. بررسی مؤلفه‌های دهگانه در حوزه فردی - کتاب فارسی نهم متوسطه اول

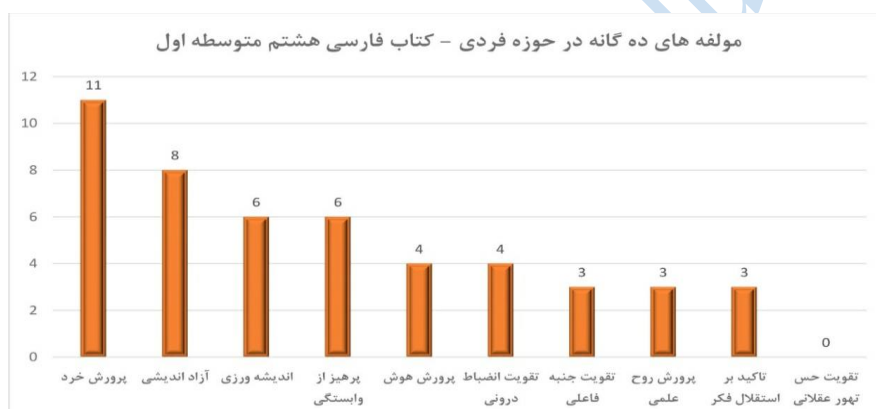
شماره صفحه	مؤلفه‌های حوزه فردی									
	پرورش هوش	پرورش روح علمی	آزاداندیشی	پرورش خرد	پرهیز از وابستگی	تاکید بر استقلال فکر	تقویت جنبه فاعلی	تقویت حس تهور عقلانی	تقویت انضباط درونی	اندیشه‌ورزی
۱۰				*						
۱۳									*	
۱۶	*									
۱۷	*	*		*						
۲۲			*				*			
۲۳							*			
۲۴				*						
۲۶				*				*		
۳۰				*						
۳۱				*						
۳۶				*						
۳۷				*						
۴۸		*		*				*		
۵۰				*				*		
۵۴				*				*		
۶۱				*	*					
۶۷				*	*		*			
۶۸		*								
۷۰		*		*			*		*	
۷۳	*			*						
۷۴		*		*						
۷۹			*	*	*					
۸۶			*	*						
۹۷	*	*								
۹۸				*						
۱۱۱				*						
۱۱۲		*		*						
۱۱۹	*									
۱۲۶		*		*				*		
۱۳۱	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
۱۴۳	*			*						
جمع کل	۷	۷	۳	۱۹	۳	۵	۶	۱	۵	۳

در این جدول توزیع فراوانی مؤلفه‌های دهگانه تربیتی راسل در حوزه فردی، در مجموع ۱۴۶ صفحه کتاب فارسی متوسطه اول / پایه نهم ثبت شده است. براساس بررسی‌های انجام شده فراوانی هر یک از مؤلفه‌ها در این کتاب عبارتند از: پرورش هوش (۷ مورد)، پرورش روح علمی (۷ مورد)، آزاداندیشی (۳ مورد)، پرورش خرد (۱۹ مورد)، پرهیز از وابستگی (۳ مورد)، تاکید بر استقلال فکر (۵ مورد)، تقویت جنبه فاعلی (۶ مورد)، تقویت حس تهور عقلانی (۱ مورد)، تقویت انضباط درونی (۵ مورد) و اندیشه‌ورزی (۳ مورد). با توجه به نتایج حاصل از این بررسی مؤلفه پرورش خرد بیشتر به کار رفته و مؤلفه تقویت حس تهور عقلانی کمترین کاربرد را داشته است.

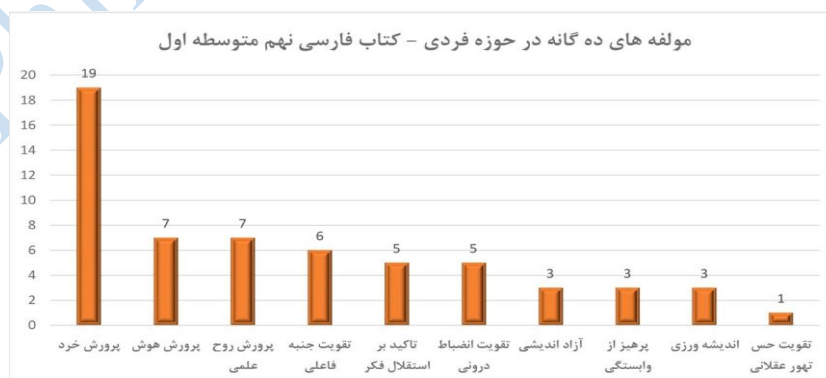
نمودار شماره ۱. میزان اهمیت مؤلفه‌های تربیتی راسل در حوزه فردی - کتاب فارسی پایه هفتم دوره اول متوسطه

نمودار بالا، نشان‌دهنده توزیع فراوانی مؤلفه‌های تربیتی راسل در حوزه فردی کتاب فارسی پایه هفتم، بر روی نمودار میله‌ای است؛ همانطور که مشخص است، مؤلفه پرورش هوش بیشترین کاربرد و دو مؤلفه پرهیز از وابستگی و تقویت حس تهور عقلائی دارای کمترین کاربرد است.

نمودار شماره ۲. میزان اهمیت مؤلفه‌های تربیتی راسل در حوزه فردی - کتاب فارسی پایه هشتم دوره اول متوسطه

در نمودار بالا، میزان فراوانی مؤلفه‌های تربیتی راسل در حوزه فردی کتاب فارسی پایه هشتم آورده شده است. این نمودار بیانگر بیشترین کاربرد در مؤلفه پرورش خرد و عدم کاربرد مؤلفه تقویت حس تهور عقلائی است.

نمودار شماره ۳. میزان اهمیت مؤلفه‌های تربیتی راسل در حوزه فردی - کتاب فارسی پایه نهم دوره اول متوسطه

در این نمودار، برپایه تحلیل‌های انجام شده، مؤلفه پرورش خرد به عنوان پرکاربردترین و مؤلفه تقویت حس تهور عقلانی به عنوان کم کاربردترین مؤلفه در کتاب فارسی نهم در حوزه فردی مشخص شده‌اند.

محاسبه از طریق روش آنتروپی شانون

در این پژوهش برای سنجش اطلاعات پیام در تحلیل محتوا از روش آنتروپی شانون استفاده شده است. «یک مفهوم اساسی در علوم فیزیکی، علوم اجتماعی و سیستم‌ها، آنتروپی است. آنتروپی نشان‌دهنده مقدار عدم اطمینان حاصل از محتوای یک پیام است. به عبارت دیگر، آنتروپی در تئوری اطلاعات شاخصی است برای اندازه‌گیری عدم اطمینان که به وسیله یک توزیع احتمال بیان می‌شود» (آذر، ۱۳۸۰: ۸). این نبود اطمینان به صورت زیر محاسبه می‌شود:

به منظور بررسی ضریب اهمیت هریک از این مؤلفه‌ها با استفاده از روش آنتروپی شانون ابتدا داده‌ها بهنجار شد که برای این کار از رابطه زیر استفاده شده است:

$$P_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^m a_{ij}} ; \forall i, j$$

فرمول اول: P_{ij} ؛ $\forall i, j$ ؛ داده‌های بهنجار شده مربوط به این مؤلفه‌ها در جدول (۷-۴) ارائه شده است.

در مرحله دوم، بار اطلاعاتی هر شاخص محاسبه می‌شود و در ستون‌های مربوطه قرار داده می‌شوند. بدین منظور از فرمول (۲) استفاده می‌شود:

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m [p_{ij} (\ln \ln p_{ij})] \quad j = 1, 2, \dots, n$$

فرمول دوم: E_j ؛ $j = 1, 2, \dots, n$ ؛ به طوری که $k = \frac{1}{\ln(m)}$ است.

پس از نرمال‌سازی داده‌ها با استفاده از فرمول مرحله دوم روش شانون، مقدار بار اطلاعاتی هریک از مؤلفه‌ها به دست می‌آید که با این فرمول بار اطلاعاتی هریک از مؤلفه‌ها را محاسبه کرده، در ستون‌های مربوطه قرار داده می‌شود. در مرحله پایانی ضریب اهمیت مؤلفه‌های تربیتی راسل با استفاده از فرمول مرحله سوم آنتروپی شانون به دست آمد.

در مرحله سوم؛ با استفاده از بار اطلاعاتی شاخص‌ها ($j = 1, 2, \dots, n$) ضریب اهمیت هر یک از شاخص‌ها محاسبه می‌شود. هر شاخصی که دارای بار اطلاعاتی بیشتری باشد، از درجه اهمیت (W_j) بیشتری برخوردار است. ضریب اهمیت شاخص j ام طبق فرمول (۳) محاسبه می‌شود (آذر، ۱۳۸۰):

$$W_j = \frac{E_j}{\sum_{j=1}^n E_j} ; \forall j$$

هر مقوله که دارای بار اطلاعاتی بیشتری باشد، از درجه اهمیت W بیشتری برخوردار است. لازم به ذکر است که در محاسبه E_j مقادیر p_{ji} که برابر صفر باشد، به دلیل بروز خطا و جواب بی‌نهایت در محاسبه‌های ریاضی با عدد بسیار کوچک 0.000001 جایگزین می‌شود.

جدول ۴. یافته‌های حاصل از اجرای تکنیک آنتروپی شانون

شاخص‌ها	بار اطلاعاتی شاخص	وزن شاخص (تکنیک شانون)
پرورش هوش	۹۵۴۵۳/۰	۰.۲۴۱۰/۰
پرورش روح علمی	۸۹۵۶۴/۰	۰.۵۵۳۰/۰
آزاداندیشی	۹۱۸۹۹/۰	۰.۴۲۹۳/۰
پرورش خرد	۹۴۰۷۰/۰	۰.۳۱۴۳/۰
پرهیز از وابستگی	۸۱۷۳۵/۰	۰.۹۶۷۹/۰
تاکید بر استقلال فکر	۹۳۷۲۳/۰	۰.۳۳۲۶/۰
تقویت جنبه فاعلی	۹۰۵۶۲/۰	۰.۵۰۰۱/۰
تقویت حس تهور عقلانی	۶۳۰۹۳/۰	۱.۹۵۵۸/۰
تقویت انضباط درونی	۹۴۳۱۹/۰	۰.۳۰۱۱/۰
اندیشه‌ورزی	۹۰۵۶۲/۰	۰.۵۰۰۱/۰

براساس محاسبات انجام شده در الگوی آماری آنتروپی شانون، مؤلفه تقویت حس تهوور عقلانی دارای بیشترین وزن و ارزش و مؤلفه پرورش هو، دارای کمترین ارزش در مجموع کتاب‌های فارسی متوسطه اول است. این در حالی است که براساس تحلیل محتوایی که پژوهشگر بر کتاب‌های دوره اول متوسطه انجام داده، مؤلفه پرورش خرد دارای بیشترین تعداد تکرار و مؤلفه تقویت حس تهوور عقلانی دارای کمترین تعداد تکرار در مجموع متون جامعه آماری مورد پژوهش است.

بحث و نتیجه‌گیری

میزان توجه به مؤلفه‌های تربیتی مطابق با دیدگاه تربیتی برتراندراسل در حوزه فردی در کتاب‌های فارسی متوسطه اول به ترتیب عبارتند از:

۱. **مؤلفه «پرورش هوش»**. براساس تحلیل محتوایی که بر کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه انجام شد، در کتاب فارسی هفتم، نه مصداق برای این مؤلفه مشاهده شد که میزان قابل توجهی با عنایت به اهمیت آن نیست که به‌عنوان نمونه می‌توان به «با نگاه کنجکاوانه و تشنه، به درس بزرگ طبیعت می‌نگریستم. گوش می‌دادم. دل می‌دادم و روحم چنان غرق فهمیدن بود که از هیجان می‌لرزید» اشاره کرد که در این نمونه همراهی استدلال با تفکر انتزاعی همه ظرفیت‌های انسان را به منظور شناخت طبیعت و معرفت خدا به یاری می‌گیرد. این مصداق به ترتیب در متنهای کتاب نهم به هفت مورد با یکی از این شواهد از اسرارالتوحید به عنوان مثال «معرفت این است که من در آنم. گرد خویش می‌گردم و پیوسته در خود سفر می‌کنم، تا هرچه نباید از خود دور گردانم!» این شاهد به قابلیت حل مساله که از مؤلفه‌های برجسته هوش اشاره دارد. در متون کتاب هشتم به چهار مورد محدود می‌شود که نمونه‌ای از آن «تو می‌خواهی مرشد خلق باشی، در صورتی که هنوز طعام خوردن خود را نمی‌دانی»، استعداد تحصیل معرفت نمونه بارزی از پرورش هوش در این مصداق است که مخاطب را به نوعی به شناخت خود و تحصیل معرفت نفسانی دعوت می‌کند. قابل ذکر است، پرورش هوش به عنوان یکی از مؤلفه‌های تربیتی راسل در سن نوجوانی دانش‌آموزان بسیار حائز اهمیت است؛ چرا که بنا بر زمینه‌هایی که ایجاد می‌کند، شرایط بهتری را برای یادگیرنده در مقوله‌هایی چون تفکر انتزاعی، استفاده از زبان به عنوان کاربردی‌ترین وظیفه و ملاک در کتاب‌های فارسی و خصوصاً یادگیری فراهم می‌کند. کتاب‌های فارسی هم با توجه به وظیفه آموزشی، به‌ویژه، در بخش زبان، از این امر مستثنی نیستند. اشعار و متون ادبی به خودی خود، سبب تقویت تفکر انتزاعی می‌شود و ثمره آن هم، پرورش هوش است.

۲. **مؤلفه «پرورش روح علمی»**. در کتاب فارسی نهم، نه مصداق برای این مؤلفه مشاهده شد؛ به عنوان مثال «در وقت بهار بنگر و تفکر کن که زمین چگونه زنده شود و چون دیبای هفت رنگ گردد، بلکه هزار رنگ شود» برجسته‌ترین عامل برای آوردن این مصداق در ذیل این مؤلفه، دعوت به تفکر منطقی است که روح علمی را در بر دارد. در کتاب هشتم سه مورد که یکی از این مصادیق «کان روز به علم تو چه افزود/ وز کرده خود چه برده‌ای سود» با ملتفت ساختن انسان به پرورش روح علمی و افزایش دانش برای بهره‌گیری بهتر از زندگی، قابل اشاره است و در کتاب هفتم دو مصداق مشاهده شد که به عنوان نمونه «از بازی کردن لذت می‌برد، از حل مسائل ریاضی، خواندن جغرافیا و علوم به وجد می‌آید» در درس «شوق خواندن» قابل ذکر است که علوم روز و کسب آن توجه انسان را جلب می‌نماید. اما کم‌توجهی به این چنین محتوایی به وضوح آشکار است، آن هم در اوایل نوجوانی که میل به شناخت و حقیقت‌خواهی پررنگ است. بی‌گمان، تخصیص بخشی از محتوا، براساس این مؤلفه در کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه به دلیل تقویت میل حقیقت‌جویی و حقیقت‌طلبی، بسیار سودمند و ارزشمند است؛ اما باز هم توزیع فراوانی آن در متون مورد تحلیل بسیار اندک و انگشت‌شمار بود.

۳. **مؤلفه «آزاداندیشی»**. با توجه به تحلیلی که بر محتوای کتاب‌های فارسی دوره اول به‌عمل آمد، برای مؤلفه آزاداندیشی در کتاب فارسی هشتم، هشت مصداق که به عنوان نمونه این قسمت از درس ارمغان ایران حاوی این مؤلفه است: «ایرانیان را به پاس آزادگی‌شان، می‌ستایند. بدینسان برترین و گرمی‌ترین ارمغان ایران به دیگر سرزمین‌ها، اندیشه و خرد فرهنگ بوده است» آزادی اندیشه، زمین‌های را فراهم می‌کند تا مجال پرورش دانش و رشد خرد ایجاد گردد که در این نمونه آزادگی ایرانیان را که صفتی والا است دلیلی بر نشر اندیشه و خرد ایرانی می‌داند که البته با قدمت آن آشناییم. در کتاب فارسی هفتم، چهار مورد مصداق مشاهده شد که نمونه‌ای از آن شعر «این زندگی حلال کسانی که همچو سرو/ آزاد زیست کرده و آزاد می‌روند» قابل ذکر است و تبیین این مثال در ذیل این مؤلفه به دلیل ارزشمند دانستن آزادگی است و این آزادگی سری سبز از اندیشه را به بار می‌آورد و در

کتاب فارسی نهم تنها سه مورد مصداق مشاهده شد که در شعر نیمایوشیج قابل درک است؛ «در پيله تا به کی بر خویشتن تنی ...» این شعر مشهور از نیما، مصداق رها شدن از تقیدات برای پرورش روح است و آزادی اندیشه راه رهایی از وابستگی‌هاست. با توجه به اهمیت تربیتی این مؤلفه در هر جامعه‌ای و البته در هر گروه سنی توزیع فراوانی در سطح بسیار نامطلوبی است. آزاداندیشی یکی از لوازم اولیه و اصلی در تولید هر علم است؛ اما باید یادگیرنده به‌خوبی با مفهوم و کاربرد آن آشنا باشد و حتماً آسیب‌شناسی بر این مقوله انجام شود تا دچار خلط مبحث نشود. در تعریفی که از آزاداندیشی می‌توان آورد، رهایی اندیشه از پیش‌فرض‌ها و باورهای است که بر ذهن احاطه دارد و مانع از پرواز فکر و اندیشه می‌شود تا به واقعیت‌ها و حقایقی دست یابد.

۴. مؤلفه «پرورش خرد». بر پایه تحلیلی که بر محتواهای مذکور انجام شد، توجه به این مؤلفه نسبت به دیگر مؤلفه‌های تربیتی راسل در دو پایه نهم و هشتم دارای بالاترین میزان توزیع فراوانی است. در پایه نهم نوزده مورد مصداق که «اگر خواهی به درجه مورچه قناعت کنی، می‌باش وگرنه راهت داده‌اند...» دعوت به دانایی و خردورزی در این بخش از متن کتاب نهم، نمونه‌ای است که مخاطب را وامیدارد به شناخت و عبرت‌گیری از طبیعت برای رسیدن به حقایقی در خداشناسی و شناخت دنیا، ترکیب احساس و خرد در این مصداق سبب شده تا پژوهشگر آن را در ردیف مؤلفه خردورزی جای دهد. در پایه هشتم، یازده مورد مصداق که در کل درس پرنده آزادی قابل دریافت است، همراهی احساس و عرق ملی - میهنی که نشأت گرفته از معرفت است سبب شده تا این شعر از دیدگاه پژوهشگر در ردیف این مؤلفه قرار گیرد. در پایه هفتم، هشت مورد مصداق برای این مؤلفه به‌دست آمد و به عنوان نمونه در شعر زیبای باباطاهر «به دریا بنگرم دریا تو بینم/ به صحرا بنگرم صحرا تو بینم...» باز هم به کارگیری احساس با معرفت زمینه خردورزی را فراهم آورده است و اما هرچند این آمار، آمار قابل توجهی نیست؛ اما دارای بیشترین کاربرد در محتوای دو پایه است و در پایه دیگر هم در رتبه دوم قرار گرفته است.

۵. مؤلفه «پرهیز از وابستگی». در کتاب فارسی پایه هشتم به‌عنوان پرکاربردترین محتوا در این مؤلفه، فقط هفت مصداق مشاهده شد که این تعداد در پایه‌های نهم و هفتم به ترتیب به سه و یک مصداق محدود می‌شود. در پایه نهم، در درس همزیستی با مام وطن این مؤلفه قابل درک است؛ «ندانی که ایران، نشست من است/ جهان سر به سر، زبردست من است» وابستگی‌های ذهنی و فکری نتیجه‌ای جز وابستگی‌های اجتماعی و سیاسی در پی نخواهد داشت؛ این شعر دارای محتوایی برانگیزاننده در نوجوان است تا با تعالی اندیشه، از وابستگی رهایی یابد. تنها مصداق پایه هفتم «جوان هم باید به کشور خود، به انقلاب خود، به نظام اسلامی خود و به پرچم پرافراشته اسلام خود بیاید و آینده را بسازد» به عقیده پژوهشگر تعلق به نظام و پرچمی که استقلال فرد را در بر دارد نمونه بارزی از عدم وابستگی است. تقابل میان اهمیت این مؤلفه و کاربرد آن در متون کتاب‌های فارسی برعکس است و علیرغم اهمیت آن، توجه کمی به آن شده است. افراد وابسته، مهارت حل مساله کمتری از خود نشان می‌دهند و در هنگام مواجهه با یک مشکل، تمایل به اجتناب و فرار از مشکل را دارند و ترجیح می‌دهند تا با موضوع مواجه نشوند. آنها مشکل را نه یک فرصت در راستای رشد و پیشرفت، بلکه در دسری تلقی می‌کنند که باید همواره از آن اجتناب کرد. این نتایج حاصل از وابستگی، باید علمای آموزش و پرورش را بر این واقف دارد که مواد و محتوای آموزشی قطعاً باید گامی در زمینه پرهیز از وابستگی در دانش‌آموزان بردارند؛ اما براساس شواهد و به استناد تحلیلی که انجام شده است، این مساله از توجه‌شان مغفول مانده است.

۶. مؤلفه «تاکید بر استقلال فکر». با تحلیلی که بر محتوای کتاب‌های فارسی متوسطه اول به‌عمل آمد، در کتاب نهم، پنج مصداق برای این مؤلفه مشاهده گردید. به عنوان نمونه در درس راز موفقیت: «تنها یک چیز و آن نیز این است که تو می‌خواهی بخوانی و من می‌خواهم بدانم» دانستن یکی از مهمترین عوامل در به دست آوردن استقلال فکر است. اینکه فرد بدانند و بپذیرد گامی موثر در دستیابی به استقلال فکر و اندیشه است و خواستن برای دانستن دلیل آوردن این مصداق در ذیل مؤلفه تاکید بر استقلال فکر از منظر پژوهشگر است. در کتاب هشتم، سه مصداق مشاهده شد که زیباترین آن در شعر آزادی قابل دریافت است؛ «داد با این همه افتادگی/م/ عز آزادی و آزادی ام» اینکه وابسته ذهنی به کسی نباشی نتیجه‌ای است که می‌توان از استقلال فکری دریافت و در کتاب هفتم، دو مصداق داشت و برای نمونه «او راه شکوفایی و استقلال کشور را در تلاش و کوشش افراد جامعه می‌دانست و با علم بدون عمل، مخالف بود» در درس زندگی حسابی آورده می‌شود؛ کسب علم و پژوهش آزاد در این مصداق نشان از تاکید بر استقلال فکر دارد؛ اما با توجه به اهمیت این مؤلفه، متأسفانه از توجه به آن غفلت شده است. گفته می‌شود که استقلال از دو راه به دست می‌آید: یکی از طریق مطالعه درباره چگونگی رفتار اجتماعی با دیگران برای رسیدن به استقلال که این مساله به‌راحتی در کتاب‌های درسی، به‌ویژه کتاب‌های فارسی، قابل گنجاندن است؛ اما کمتر به آن توجه شده است و دیگری از طریق

تجربه به این معنا که با تجربه‌ای که از کارهای گذشته داریم، نسبت به آینده فکر کنیم. هردو مسیر از طریق محتوای آموزشی قابل ارائه است؛ اما متأسفانه مورد توجه طراحان و مولفین کتاب‌ها واقع نشده است.

۷. مؤلفه «تقویت جنبه فاعلی». با بررسی محتوای کتاب نهم، شش مصداق برای این مؤلفه مشاهده شد؛ بیت «در زندگی مطالعه دل غنیمت است / خواهی بخوان و خواه نخوان ما نوشته‌ایم» شاهی برای این مؤلفه است که مخاطب را به داشتن انفعال در مقابل زندگی دعوت می‌کند و از او می‌خواهد بی‌تفاوت و تاثیرپذیر صرف نباشد. در کتاب‌های هشتم و هفتم به ترتیب سه و دو مصداق مشاهده شد. مصداق این مؤلفه در کتاب هشتم در درس سفر شکفتن چنین آمده است؛ «اگر همیشه خود را یک مسافر به حساب بیاوریم، باید ویژگی‌های یک مسافر دائمی را در خود ایجاد کنیم و مهارت‌های لازم را برای کم کردن دشواری‌های سفر و لذت بخش کردن آن بیاموزیم» کسب مهارت برای کم کردن دشواری‌ها، عاملی است که پژوهشگر را به قراردادن این مصداق در ذیل مؤلفه تقویت جنبه فاعلی متقاعد ساخته است و در کتاب هفتم، درس ما می‌توانیم در بند «مجلس ترحیم نمی‌توانم را برگزار کردند. دونا روی اعلامیه ترحیم نوشت: نمی‌توانم، تاریخ فوت...»، با بی‌تاثیر دانستن نمی‌توانیم در روند رو به پیش زندگی تقویت جنبه فاعلی پررنگتر شده و این مؤلفه قابل درک است. در این نتایج محتوای آموزشی گام موثری در زمینه تقویت جنبه فاعلی دانش‌آموزان برنداشته است. انفعال در متون آموزشی، تلقین و تکرار را در فراگیرنده برمی‌انگیزد. این نوع تربیت، همان تربیت منفعل است؛ تربیتی که به جنبه فاعلی آن توجه نشده است.

۸. مؤلفه «حس تهور عقلانی». با تحلیل انجام شده بر محتوای کتاب فارسی پایه‌های نهم و هفتم، در هر کتاب فقط یک مورد مشاهده شد و در کتاب هشتم، هیچ مصداقی برای این مؤلفه ضروری مشاهده نشد. مصداق این مؤلفه در کتاب نهم در روانخوانی دو نقاش مشاهده شد؛ «او رو به نقاش اول کرد و گفت: نقاشی تو آنقدر خوب بود که پرندگان را به اشتباه انداخت ...» در این نمونه تاکید بر خردورزی و تعقل در متن کلی این داستان موج می‌زند و نتیجه‌ای که پیرمرد به عنوان داور از روی خرد و تعقل می‌گیرد اوج خردورزی است و در کتاب هفتم نمونه این مؤلفه در روانخوانی پیردانا مشاهده شد که پیر با عقل و خرد جسارت و شهامت عقلانی در وجود پسرش نهادینه می‌کند.

نتایج حاصل از این تحلیل نشان می‌دهد توجه به این حس مورد غفلت واقع شده است. ارزش و اهمیت این مؤلفه تربیتی مولفین را بر آن می‌دارد تا در تکمیل این مؤلفه دقت بیشتری در آوردن مطالب مرتبط داشته باشند.

۹. مؤلفه «تقویت انضباط درونی». با بررسی محتوای کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه بر پایه این مؤلفه، در کتاب فارسی نهم، پنج مصداق مشاهده شد که به عنوان نمونه می‌توان به شعر کار و شایستگی اشاره کرد؛ «ز آزادگان بردباری و سعی / بیاموز آموختن عار نیست» تشویق به آموختن از دیگران راهی است برای آموزش خود و تقویت انضباط درونی، در کتاب هشتم، چهار شاهد ملاحظه شد که به عنوان نمونه می‌توان به «سفر زندگی هم به مهارت‌هایی نیاز دارد که بدون آنها، سفر زندگی آینده، پرمشقت خواهد بود، مهارت‌هایی نظیر: خودآگاهی: شناخت توانایی‌ها، استعدادها و ضعف‌های خود...» خودآگاهی و شناخت توانایی‌های خود از مهمترین موارد در تقویت انضباط درونی است؛ انسان با شناخت خود و تقویت نقاط قوت و تصحیح نقاط ضعف می‌تواند به تربیت نفس خود و انضباط درونی بپردازد. در کتاب هفتم، دو مصداق دریافت شد و مثال آن را می‌توان، توصیه‌های شهیدرجایی به شاگردانش، بیان کرد که اول به تادیب خویش می‌پرداخته‌اند و به‌واسطه آن دانش‌آموزان را تشویق به تربیت نفس می‌نموده‌اند: «من دیر نمی‌آیم، شما هم دیر نیایید. من غیبت نمی‌کنم، شما هم غیبت نکنید...» که علیرغم ارزش و اهمیتی که این مؤلفه دارد، کاربرد قابل توجهی در کتاب‌های درسی فارسی به آن اختصاص داده نشده است.

۱۰. مؤلفه «اندیشه‌ورزی». محتوای کتاب‌های فارسی متوسطه اول با توجه به این مؤلفه بررسی شد و آنچه به دست آمد، بیانگر کاربرد شش مصداق در کتاب فارسی هشتم بود که نمونه‌ای از آن در درس راه خوشبختی قابل استناد است؛ «لازم نیست در کارها عجل باشید؛ یعنی نباید بدون تفکر و تأمل به کاری اقدام کنید...» در این نمونه تاکید بر تفکر پیش از انجام کار، توجه به مؤلفه اندیشه‌ورزی را در خود دارد سه مصداق در کتاب نهم که به عنوان نمونه می‌توان به درس آدم آهنی و شاپرک اشاره کرد که آدم آهنی ربانی است ساخته دست بشر با برنامه‌ای از پیش تعریف شده که پاسخ مراجعین را بی هیچ اندیشه‌ای می‌دهد و دو مصداق در کتاب هفتم مشاهده شد که درس مرواریدی در صدف شاهی بر این مؤلفه می‌تواند باشد؛ «پروین از کودکی کوشا و اهل تفکر بود» اهل تفکر بودن عاملی است سبب شده این مصداق در ردیف مؤلفه اندیشه‌ورزی قرار گیرد. این توزیع با توجه به

ارزش و اهمیت این مؤلفه تربیتی، بسیار ناچیز و کم است و این درحالی است که اساس نظام آموزش در قرن بیست و یکم فراهم ساختن زمینه تجربی فعالیت‌های آموزشی و آموزش چگونه فکر کردن و یادگرفتن است.

منابع

- اگنر، رابرت. (۱۳۵۴). *برگزیده افکار راسل*. ترجمه عبدالرحیم گواهی. تهران: انتشارات علمی.
- بصیری، محمدصادق؛ امجدی، گلناز. (۱۳۹۱). روش‌های تعلیم و تربیت در متون ادب فارسی. *پژوهشنامه ادبیات تعلیمی*، ۴(۱۵): ۶۷-۹۶.
- پورقراملکی، علی. (۱۳۸۰). نقد و بررسی نظریه آزادی انتخاب دین. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه قم*.
- تباری، پیمان؛ خانی، احمد. (۱۳۹۸). بررسی انواع ادبی در کتاب فارسی دوره اول متوسطه، پایه هفتم. *پنجمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه زبان و ادبیات ایران (با رویکرد فرهنگ مشارکتی)*. تهران: خانه فرهنگ مشارکتی ایران.
- دوروار، اربرت. (۱۳۴۶). *کارنامک*. ترجمه حسن منصور. تهران: انتشارات ابن‌سینا.
- راسل، برتراند. (۱۳۴۷). *در تربیت*. ترجمه عباس شوقی. تهران: انتشارات زهره.
- راسل، برتراند. (۱۳۶۰). *جهان‌بینی علمی*. ترجمه سیدحسن منصور. تهران: انتشارات آگاه.
- رضی، احمد. (۱۳۹۱). کارکردهای تعلیمی ادبیات فارسی. *پژوهشنامه ادبیات تعلیمی*، ۴(۱۵): ۹۷-۱۲۰.
- زمانی، مجید. (۱۳۹۶). بررسی ادبیات تعلیمی در کتاب‌های فارسی دوره متوسطه اول. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد، پردیس بحرالعلوم شهرکرد*.
- سلطان‌القرایی، خلیل. (۱۳۸۶). فلسفه و نقش من در تعلیم و تربیت و مدیریت. *نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*، ۵۰(۲۰۲): ۱۶۳-۱۸۷.
- طالب‌زاده نوپریان، محسن؛ میرلو، محمدمهدی؛ موسوی، سیدحسین. (۱۳۹۰). تاملی بر آرا و اندیشه‌های تربیتی برتراند راسل. *پژوهشنامه مبانی تعلیم و تربیت*، ۱(۲): ۵۲-۸۲.
- لطف‌آبادی، حسین. (۱۳۸۶). رویکردی نو به فلسفه تعلیم و تربیت، *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۶(۲): ۱۱-۴۰.
- محسنی‌نیا، ناصر؛ برزگر خالقی، محمدرضا؛ نوروززاده چگینی، وحیده. (۱۳۹۰). پژوهشی درباره جایگاه ادبیات تعلیمی در قصاید پارسی. *پژوهشنامه ادبیات تعلیمی*، ۳(۱۰): ۱۰۳-۱۲۲.
- نبوی، سید مرتضی؛ اکبری، حسنعلی؛ خوش‌چهره، محمد. ملایری، محمدحسین. (۱۳۸۸). *تعلیم و تربیت و توسعه*. میزگرد علمی راهبرد یاس. شماره ۱۸: ۵۰-۹.
- نقیب‌زاده، میرعبدالحسین. (۱۳۸۳). *نگاهی نو به فلسفه آموزش و پرورش*. تهران: گلشن.
- وفایی، عباسعلی. (۱۳۹۵). بررسی نظریه‌های تربیتی کودک از دید برتراند راسل در حکایت طایفه دزدان گلستان سعدی. *پژوهشنامه ادبیات تعلیمی (پژوهشنامه زبان و ادبیات فارسی)*، ۸(۳۲): ۱-۳۷.
- وفایی، عباسعلی؛ ذوالفقاری، حسن؛ نعمت‌زاده، شهین؛ قاسم‌پور مقدم، حسین و دیگران. (۱۳۹۵). *فارسی پایه هفتم دوره اول متوسطه*. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.
- یلمه‌ها، احمدرضا. (۱۳۹۵). بررسی خاستگاه ادبیات تعلیمی منظوم و سیر تحول آن در ایران. *پژوهشنامه ادبیات تعلیمی*، ۸(۲۹): ۶۱-۹۹.

References

- Amal, Gharabi. (2016). *Philosophy of Happiness Under Bertrand Russel*. Universite' Mohamed Baudiaf _ M, mila.
- Basiri, M.; Amjadi, G. (2011). Education methods in Persian literary texts. *Journal of Educational Literature*, 4(15), 67-96. (in persian)
- Durward, A. (1967). *Karnamek*, Translated by Hassan Mansour. Tehran: Ebensina Publications. (in persian)
- Egner, R. (1975). *A selection of Russell's thoughts*. Translated by Abdurrahim Ghovahi. Tehran: Scientific Publications. (in persian)
- Egner, Rabert. (1961). *The basic Writings of Bertrand Russel*. London: Unwinbooks.
- Ibn Shaban Zahra; Zamrag Nasim. (2018). *Appeal of the Dimensionofor Methematics Bertrand Russel*. Universite' Mohamed Baudiaf _ M, mila.

- Lotfabadi, Hossein (2007). A new approach to the philosophy of education, *Educational Innovations Quarterly. Educational Reports*, 6(2): 11-40. (in persian)
- Mohseninia, N.; Barzegar Khaleghi, M.; Nowruzzadeh Chegini, V. (2018). Research about the place of didactic literature in Persian poems. *Educational Literature Research Paper*. 3(10): 122-103. (in persian)
- Nabavi, S. M.; Akbari, H. A.; Khoshchehreh, M.; Malairi, M. (2009). Education and development. *Yas Strategy Scientific Round Table*. 18: 50-9. (in persian)
- Naqibzadeh, M. (2004). *A New Look at the Philosophy of Education*. Tehran: Golshan. (in persian)
- Pourqramalki, A. (2008). *Criticism of the Theory of Freedom to Choose Religion. Master's thesis. University of Qom*. (in persian)
- Qawaderi, Mohammad Lamin; Imran, Sufuan. (2018). *Science and Parents Under Bertrand Russel*. Universite' Mohamed Baudiaf _ M, mila.
- Razi, A. (2013). Educational functions of Persian literature. *Journal of Educational Literature*, 4(15): 97-120. (in persian)
- Russel, Bertrand. (1347). *In education*, Translated by Abbas Shoghi. Tehran: Zohreh Publications. (in persian)
- Russel, Bertrand. (1967). *Education and Social Order*. London: Unwinbooks.
- Russel, Bertrand. (1971). *Why I am not a Christian and Other Essays*. London: Unwinbooks.
- Russel, Bertrand. (1981). *Scientific Worldview*. Translated by Seyyed Hassan Mansour. Tehran: Aghaz Publications. (in persian)
- Seuring, S.; Gold, S. (2012). Conducting content-analysis based literature reviews in supply chain management. *Supply Chain Management: An International Journal*. 17(5): 544-555. <https://doi.org/10.1108/13598541211258609>
- Sultan al-Qaraei, Khalil. (2007). My philosophy and role in education and management. *Philosophical researches, Journal of Literature and Humanities Faculty, University of Tabriz*. 50(202), 163-187. (in persian)
- Tabari, P.; Khani, A. (2018). Investigation of literary types in Persian books of the first middle school period, seventh grade. *The fifth national conference of modern researches in the field of Iranian language and literature (with the approach of participatory culture)*. Tehran: House of Collaborative Culture of Iran. (in persian)
- Talebzade Nobarian, M.; Mirlo, M.; Mousavi, S. H. (2013). A reflection on Bertrand Russell's views and educational thoughts. *Research paper on the basics of education*. 1(2), 52-82. (in persian)
- Vafaei, Abbasali. (2015). Examining the child's educational theories from Bertrand Russell's point of view in the story of Saadi's family of thieves. *Educational literature research paper (Persian language and literature research paper)*, 8(32): 1-27. (in persian)
- Vafai, Abbasali; Zulfqari, H.; Nematzadeh, S.; Qasempour Moghaddam and others. (2015). *Farsi, seventh grade, first period of secondary school*. Tehran: Iran textbook publishing company. (in persian)
- Woodhouse, H. (1983). The concept of Growth in Bertrand Russell's Educational Thought. *The Journal of Educational Thought (JET)/ Revue de La Pensée Éducative*, 17(1): 12-22. <http://www.jstor.org/stable/23767851>
- Yalmeha, A. (2015). Investigating the origin of didactic literature and its evolution in Iran. *Educational literature research paper*. 8(29): 61-99. (in persian)
- Zamani, M. (2016). Studying didactic literature in Persian books of the first secondary school. *Master's thesis, Shahrekord Bahrul Uloom Campus*. (in persian)